

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Педагогічний факультет
Кафедра музичного мистецтва

Дипломна робота
магістра

з теми: **«ФОРМУВАННЯ МУЗИЧНО-ВИКОНАВСЬКОГО САМОКОНТРОЛЮ
УЧНІВ-ІАНІСТІВ ШКОЛИ МИСТЕЦТВ»**

Виконав: здобувач другого
(магістерського) рівня вищої освіти
ММ1-М22 групи
спеціальності 014 Середня освіта
(Музичне мистецтво)
Гуль Михайло Олегович

Керівник:
Карташова Жанна Юріївна,
кандидат педагогічних наук, доцент

Рецензент:
Лабунець Віктор Миколайович,
доктор педагогічних наук, професор

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ САМОКОНТРОЛЮ	6
1.1. Проблема самоконтролю в науково-теоретичній літературі.....	6
1.2. Зміст та сутність формування музично-виконавського самоконтролю учнів у процесі навчання гри на фортепіано.....	13
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ МУЗИЧНО-ВИКОНАВСЬКОГО САМОКОНТРОЛЮ УЧНІВ ШКОЛИ МИСТЕЦТВ УПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ГРИ НА ФОРТЕПІАНО.....	23
2.1. Компонентна структура формування музично-виконавського самоконтролю учнів у процесі навчання гри на фортепіано.....	23
2.2. Методична модель формування музично-виконавського самоконтролю учнів у процесі навчання гри на фортепіано.....	34
РОЗДІЛ 3. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА МЕТОДИКИ ФОРМУВАННЯ МУЗИЧНО-ВИКОНАВСЬКОГО САМОКОНТРОЛЮ УЧНІВ ШКОЛИ МИСТЕЦТВ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ГРИ НА ФОРТЕПІАНО	40
3.1. Діагностування здатності учнів до самоконтролю у процесі навчання гри на фортепіано.....	40
3.2. Методика формування музично-виконавського самоконтролю учнів у процесі навчання гри на фортепіано	51
ВИСНОВКИ.....	67
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	69

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Музично-виконавська діяльність неодмінно передбачає включеність дій самоконтролю, який полягає в аналізі, оцінці, регулюванні ходу та результатів на всіх етапах її здійснення задля підвищення ефективності та досягнення художньої мети. Саме завдяки самоконтролю учень може розв'язувати відповідні завдання, оцінювати й контролювати музично-виконавські дії, визначати межі їх використання відповідно до завдань художньої інтерпретації музичних творів. Тому проблема формування в учнів-інструменталістів здатності до самоконтролю є важливою й потребує глибокого та ґрунтовного вивчення.

У сучасній науковій літературі проблеми самоконтролю опрацьовані багатьма вченими в таких ракурсах: в теорії педагогічного управління освітнім процесом (В. Андрущенко, В. Афанасьєв, Б. Вульф, В. Лутай, С. Мартиненко, Л. Спирін); в теорії контролю та самоконтролю особистості (В. Андреев, А. Асмолов, Л. Гримак, Н. Гузій, І. Зязюн, О. Киричук, З. Курлянд, Ю. Лисюк, Ю. Приходько, Л. Наугольник, В. Радул, В. Юрченко та ін).

У сфері музично-педагогічної освіти ідеї, пов'язані з питаннями самоконтролю, представлені в працях (А. Козир, О. Отич, Г. Падалки, О. Пехоти, О. Олексюк, О. Рудницької, А.Черноіваненко, методичних доробках видатних представників фортепіанної педагогіки (О. Бірмак, Г. Гінзбург, І. Гофман, Г. Коган, Л. Маккіннон, В. Муцмахер, Л. Ніколаєв, Г. Прокоф'єв, С. Савшинський, А. Щапов), методичному доробку видатних представників фортепіанної педагогіки (О. Бірмак, Г. Гінзбург, І. Гофман, Г. Коган, Л. Маккіннон, В. Муцмахер, Л. Ніколаєв, Г. Прокоф'єв, С. Савшинський, А. Щапов), працях з теорії та методики музичного навчання, пов'язаних з питаннями розвитку самостійності та самоконтролю (А. Бондаренко, Т. Гризоглазова, А. Зайцева, А. Козир, Ю. Лисюк, В. Орлов, Г. Падалка, З. Софроній, А. Черноіваненко, О. Щолокова).

Воночас, методика формування в учнів-інструменталістів музично-виконавського самоконтролю у процесі навчання гри на фортепіано як окрема

цілісна система не була предметом дослідження у музично-педагогічній освіті. Актуальність, теоретична і практична значущість проблеми, її недостатнє висвітлення у науково-методичній літературі зумовили вибір теми дослідження:

«Формування музично-виконавського самоконтролю учнів-піаністів школи мистецтв».

Мета дослідження полягає в розробці, теоретичному обґрунтуванні та експериментальній перевірці методики формування музично-виконавського самоконтролю учнів школи мистецтв в процесі навчання гри на фортепіано.

Відповідно до мети сформульовано такі **завдання**:

1. Розкрити механізми функціонування самоконтролю як міждисциплінарного феномену.

2. Визначити сутність та компонентну структуру музично-виконавського самоконтролю в проекції навчання гри на фортепіано учнів школи мистецтв.

3. Розробити методику формування музично-виконавського самоконтролю учнів в процесі навчання гри на фортепіано.

4. Визначити критерії, показники та рівні сформованості музично-виконавського самоконтролю учнів школи мистецтв в процесі навчання гри на фортепіано.

5. Експериментально перевірити ефективність методики формування музично-виконавського самоконтролю учнів школи мистецтв в процесі навчання гри на фортепіано.

Об'єкт дослідження – процес інструментально-виконавського навчання учнів-піаністів закладів початкової мистецької освіти.

Предмет дослідження – методика формування музично-виконавського самоконтролю учнів школи мистецтв в процесі навчання гри на фортепіано.

Методологічну основу дослідження становлять положення психології з проблеми функціонування механізму самоконтролю й рефлексії процесу саморегуляції, а також психологічні теорії щодо музичних здібностей в контексті самоконтролю. Зазначені концепції зумовили актуальність застосування наукових підходів щодо вивчення і формування музично-виконавського самоконтролю:

міждисциплінарний, полімодальний, антропологічний, творчо-рефлексивний, компетентнісний.

Методи дослідження. Для досягнення мети, розв'язання поставлених завдань було використано комплекс методів педагогічного дослідження: теоретичні: аналіз психологічної, музично-педагогічної, методичної літератури з проблеми дослідження; аналіз і узагальнення педагогічного досвіду; аналіз навчальних програм, класифікація та порівняння отриманих теоретичних та експериментальних даних; емпіричні: педагогічне спостереження, опитування (анкетування, інтерв'ювання, тестування), педагогічний експеримент (констатувальний і формувальний).

Практичне значення отриманих результатів дослідження полягає у можливості застосування пропонованих методів та педагогічних умов в освітній процес при навчанні гри на фортепіано та інших видів музичного виконавства; у самостійній роботі учнів та їх інструментальній практиці для самокоригування власного виконання під час самостійної роботи. Теоретичні висновки та експериментальні результати можуть слугувати: для оновлення змісту навчальних програм з удосконалення фортепіанного навчання учнів-піаністів.

Апробація та впровадження результатів дослідження. Основні положення і результати дослідження обговорювалися на засіданнях кафедри музичного мистецтва та звітних наукових конференціях студентів і магістрантів Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

Структура роботи. Магістерська робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел.

ВИСНОВКИ

У дослідженні здійснено теоретичне узагальнення та запропоновано практичне вирішення проблеми формування музично-виконавського самоконтролю учнів в процесі навчання гри на фортепіано, що знайшло відображення в теоретичному обґрунтуванні та експериментальній перевірці поетапної методики формування досліджуваного феномена в учнів-піаністів школи мистецтв. Проведене дослідження та виконання всіх поставлених завдань дає підстави зробити висновки.

1. У результаті аналізу наукової літератури з'ясовано, що попри дослідження значної кількості питань, пов'язаних інструментально-виконавськеим навчанням учнів-піаністів, поза увагою вчених залишились теоретико-методичні аспекти формування в учнів здатності до самоконтролю фортепіанної навчально-виконавської діяльності. Самоконтроль уможливує постійне удосконалення музично-виконавської діяльності. Тож, саме сформована здатність до самоконтролю сприятиме забезпеченню якісної виконавської підготовки учнів-піаністів.

2. На основі аналізу теоретичних джерел з проблеми дослідження уточнено сутність поняття «здатність учнів-піаністів до самоконтролю», що визначається нами як інтегральна властивість учня, яка виявляється у спроможності до усвідомленого самоаналізу, самооцінки власної музично-виконавської діяльності, що дозволяє здійснювати своєчасну корекцію, регулювання її ходу задля подальшого вдосконалення та забезпечення результатів відповідно до поставленої художньо-виконавської мети.

3. Обґрунтовано такі педагогічні умови формування музично-виконавського самоконтролю учнів школи мистецтв в процесі навчання гри на фортепіано: актуалізація мотиваційно-цільових аспектів самоконтролю учнів у процесі фортепіанного навчання; досягнення діалогових засад взаємодії учнів та викладача в освітньому процесі; активізація рефлексивної позиції учнів щодо регулювання власних виконавських дій; спонукання до самостійного пошуку та творчої ініціативи у вирішенні музично-виконавських завдань.

4. У дослідженні визначено критерії та показники сформованості музично-виконавського самоконтролю учнів школи мистецтв в процесі навчання гри на

фортепіано, а саме: міра особистісної спрямованості учнів на самовдосконалення у сфері фортепіанного навчання; ступінь вираження критично-оцінного ставлення до фортепіанної навчально-виконавської діяльності міра здатності до саморегуляції фортепіанної навчально-виконавської діяльності.

5. Запропонована методична модель формування музично-виконавського самоконтролю учнів школи мистецтв в процесі навчання гри на фортепіано включає: мету, наукові підходи, принципи навчання, структуру означеного феномена, педагогічні умови, методи, етапи експериментальної роботи з формування в учнів музики здатності до самоконтролю навчально-виконавської діяльності, що разом становить повний технологічний цикл.

6. Розроблена методика передбачає формування музично-виконавського самоконтролю учнів школи мистецтв в процесі навчання гри на фортепіано протягом чотирьох етапів: спонукально-потребового, пізнавально-аналітичного, орієнтувально-операційного, самостійно-моделюючого.

7. Експериментально перевірено ефективність запропонованої методики. Отримані результати формувального експерименту підтвердили дієвість і ефективність розробленої методики формування музично-виконавського самоконтролю учнів школи мистецтв в процесі навчання гри на фортепіано. Виконане дослідження не вичерпує всіх аспектів поставленої проблеми. Подальшого вивчення потребують питання оновлення змісту та методики фортепіанного навчання учнів закладів початкової мистецької освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Агапова М. О. Самоконтроль і самооцінка як складники навчальної діяльності майбутніх інженерів-педагогів у процесі вивчення педагогічних дисциплін. *Теорія і практика управління соціальними системами: філософія, психологія, педагогіка, соціологія* / за гол. ред. О. Г. Романовським. Харків, 2013. №4. С.66.
2. Алексюк А. М. Самостійна робота студентів. *Педагогіка вищої школи України*. К., 1998. С. 433-439.
3. Бай Шаожун. Формування самоконтролю творчої інтерпретаційної діяльності майбутнього вчителя музики у процесі вокально-хорового навчання: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. Київ, 2013. 21 с.
4. Бех І.Д. Особистість на шляху до духовних цінностей : монографія Київ : Либідь, 2018. 320 с.
5. Бешевець Л.В. Емоції в системі мисленнєвої діяльності *.Педагогіка вищої та середньої школи: збірник наукових праць / за гол. ред. проф. В.К. Буряк . Кривий Ріг : КДПУ, 2009. Вип. 25. 596 с.*
6. Батовська О, Художньо-стильові принципи інтерпретації жанру меса в композиторській практиці. *Вісник КНУКіМ. Серія: Мистецтвознавство*. С. 49-56. URL: <https://doi.org/10.31866/2410-1176.48.2023.282440> (дата звернення: 15.05 .2023).
7. Білоус В. Т., Горюнова. Л.І., Цимбалюк. А,В, Основи організації та методики викладання у вищій школі: нав. посіб. Ірпінь : Академія ДПС України, 2001. 146 с
8. Бондар В. І. Дидактика .Київ, 2005. 264 с.
9. Бондаренко А.В. Формування пізнавальної самостійності майбутніх учителів музики з використанням мультимедійних технологій. *Теорія та методика музичного навчання* : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Київ. 2013. 20 с.
10. Ващенко Л., Матяш.Н Вивчення рівня знань, умінь і навичок учнів з біології : Біологія і хімія в шк. Київ : Довіра, 1999. 115 с.
11. Гао Жоцзюнь. Рівні сформованості здатності до самоконтролю фортепіанної навчально-виконавської діяльності майбутніх учителів музики. *Проблеми сучасної музичної освіти*. Київ, 2018. Вип. 13. С. 60-68.

12. Гордійчук Л., Кругляченко А. Основні етапи роботи над музичним твором у класі фортепіано. Інструментальне виконавство і структурі професійної підготовки музикантів-педагогів. Луцьк, 2020. С. 41–44.

13. Гончаренко С.У. Український педагогічний енциклопедичний словник. Видання друге, доповнене й виправлене. Рівне: Волинські обереги, 2011. 552 с.

14. Гризоглазова Т.І. Зміст і сутність самостійної навчально-виконавської діяльності учнів-піаністів. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова Серія 14. Теорія і методика мистецької освіти: Збірник наукових праць. Вип. 16 (21). Частина 2. Київ: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2014. 253 с.

15. Гризоглазова Т.І. Методика навчання гри на фортепіано: нав.посіб. Київ: НПУ імені М.П.Драгоманова, 2018. 199 с.

16. Гризоглазова Т. І. Педагогічні аспекти підготовки майбутніх учителів музики до публічного виступу у процесі фортепіанного навчання. Київ: Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 14: Теорія і методика мистецької освіти. 2015. Вип. 18. С. 178-182.

17. Гринчук І., Бурська. О. Проблема музичного мислення: теорія і методика розвитку. Діалектика музичного логосу та ейдосу : навч.-мет.посіб.Тернопіль, 2008. 224 с.

18. Дичківська І. Основи педагогічної інноватики : навч.посіб.Рівне : Зелент, 2001. 222 с.

19. Дмитренко Г. Стратегічний менеджмент : цільове управління освітою на основі кваліметричного підходу : навч. посіб. Київ : МАУП, 1996. 140 с.

20. Зайцева А.В. Педагогічні умови творчої самореалізації майбутніх учителів музики у процесі виконавської діяльності : автор. дис. ... канд. пед.наук : 13.00.02. Київ, 2007. 21 с.

21. Занюк С.С. Мотиваційний тренінг (Як учитися спонукати себе та інших до ефективної діяльності) : спец практикум з психології мотивації. Луцьк, 1998. 64 с.

22. Завадська Т. В. Професійне самоздійснення вихователів дитячих дошкільних закладів. Київ : Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України, 2014. №14. С. 70–81.

23. Зязюн І. А. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук. Праць. Київ–Вінниця, 2000. С. 36–43.
24. Зязюн І.А., Г. М. Сягач. Краса педагогічної дії: навч. посіб. для вчителів, аспірант., студ. Київ: Українсько-фінський ін-т менеджменту і бізнесу, 1997. 302 с.
25. Кіросір О. Самостійна підготовка студентів до аудиторних занять як складова педагогічної інноватики. Освіта. Технікуми, коледжі: навчально-методичний журнал. Київ, 2009. № 1. С.39-42.
26. Князян М. О. Самостійно-дослідницька діяльність майбутніх учителів музики іноземних мов : теорія і практика : Монографія. Ізмаїл : Сміл, 2006. 244 с.
27. Коваль Г. С. Сутність організації самостійної роботи студентів у вищих навчальних закладах. Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки. 2008. № 48. С. 144-148.
28. Козир А.В. Професійна майстерність учителів музики: теорія і практика формування в системі багаторівневої освіти : монографія. Київ : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2008. 380 с.
29. Костюк Г. С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості. Київ: Рад. школа, 1989. 608 с.
30. Котляревська О.І. Варіативний потенціал музичного твору: культурологічний аспект інтерпретування : дис. ... канд. мистецтвознавства : 17.00.03.Київ., 1998. 180с.
31. Кустовський С. М. Дидактичні умови організації самостійної навчально-пізнавальної діяльності майбутніх економістів у вищих навчальних закладах : автореф. дис... канд. пед. наук : 13.00.04. Вінниця, 2005.
32. Ландовська В. Про музику. Миколаїв, 2005. 368 с.
33. Лефтеров В.О Психологія: в схемах, таблицях, коментарях : кредитно-модульний курс для студентів юридичних спеціальностей. Донецьк : ДонНУ, 2009. 198 с
34. Лозова В.І.Теоретичні основи виховання і навчання : навч.посіб.2-е вид.,випр. і доп. Харків : «ОВС», 2002. 400 с.

35. Ляшенко О.Д. Художньо-педагогічна інтерпретація музичного твору в професійній підготовці майбутніх вчителів музики : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2001. 211 с.
36. Майстерність педагогічного спілкування : Педагогічна майстерність викладача мистецьких дисциплін : навч.-метод. посіб. /В. Ф. Орлов, О. О. Фурса, О. В. Баніт. Київ : Едельвейс, 2012. С. 72-109.
37. Малихін О. Зміст і сутність самостійної навчальної діяльності студентів: історія і сучасність. Українська мова і література в школах України, 2014. № 11. С. 24 - 28.
38. Моїсеєнко Л. М. Психологія управління: навч. посіб. Красноармійськ : КІП ДонНТУ, 2013. 175 с.
39. Мойсеюк Н. Педагогіка: навч. посіб. Київ, 2007. 656 с.
40. Моляко В. О. Психологічна теорія творчості. Обдарована дитина. 2004. № 6. С. 2-9.
41. Мороз А. Г. Формування готовності до педагогічної діяльності у молодих вчителів. *Психолого-педагогічні основи вдосконалення підготовки фахівців в університеті*. Дніпропетровськ, 1980. С. 71-75.
42. Москаленко В.Г. Лекції з музичної інтерпретації : навч. посіб. Київ, 2012. 272 с.
43. Милич Б. Про формування і вдосконалення викладацької майстерності

педагогів-піаністів. Київ, 1971. 60 с.

44. Москалець М.М., Чумак М.Є. Характеристика сутності, змісту, структури, форм і методів самоконтролю навчальної діяльності студентів. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи. Випуск 53: збірник наукових праць. М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т імені М.П.Драгоманова. Київ : Видво НПУ імені М. П. Драгоманова, 2016. 350 с.

45. Никитюк Н. С. Індивідуальні творчі завдання з дисципліни «Спеціальний музичний інструмент (фортепіано)» : методичні рекомендації. Луцьк : Вежа-Друк, 2014. 20 с.

46. Несторенко О. В. Інформаційне суспільство і масова інформаційна просвіта. *Комп'ютер у школі та сім'ї*. Київ, 2004. № 4. С. 5–11.

47. Наугольник Л. Б. Психологія стресу: підручник. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2015. 324 с.

48. Общанський В. Л. Основний музичний інструмент (баян, акордеон) у системі ступеневої підготовки вчителя музики, етики і естетики : навч. програма та метод рекомендації щодо її реалізації .Хмельницький : ХГПІ, 2002. 22 с.

49. Онофрійчук Л. М. Формування творчих умінь підлітків засобами музичного театру ляльок : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня кандидата пед. наук. :13.00.02 Київ, 2009. 20 с.

50. Орлик О.В. Особливості проблеми та шляхи активізації самостійної роботи студентів. *Теорія та методика навчання фундаментальної дисципліни* : зб.наук.праць. Кр. Ріг, 2005. С. 216-220.

51. Орлов В.Ф. Професійне становлення вчителів мистецьких дисциплін: теорія і технологія : монографія / за заг. ред. І.А.Зязюна. Київ, 2003. 262 с.

52. Освітні технології : навч.-метод.посіб. / О.М.Пехота, А.З.Кіктенко, О.М.Любарська та ін. ; за заг. ред. О.М.Пехоти. Київ : А.С.К., 2001. 256 с.

53. Падалка Г. М. Педагогіка мистецтва. Київ, 2008. 274 с.

54. Падалка Г.М. Творча самореалізація в мистецтві теоретико-педагогічні аспекти. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова Серія 14. Теорія і методика мистецької освіти: Збірник наукових праць. Вип. 18 (23). Київ: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2015. 342 с.

55. Паньків Л. І. Зміст та функції художніх орієнтацій у контексті мистецької освіти. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова Серія 14. Теорія і методика мистецької освіти: Збірник наукових праць. Вип. 18 (23). Київ: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2015 342 с.

56. Парфентьева І. П. Специфіка формування рефлексії у майбутніх учителів музичного мистецтва на заняттях хорового класу. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова Серія 14. Теорія і методика мистецької освіти: Збірник наукових праць. Вип. 16 (21). Частина 2. Київ: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2014 253 с.

57. Питання фортепіанної педагогіки та виконавства. Київ, 1981. 116 с.

58. Пасічник Н.О. Основи педагогічного оцінювання : навч.-мет. посіб. Кіровоград : Лисенко В.Ф, 2012. 72 с.

59. Павелків Р.В. Загальна психологія : підручник. Київ : Кондор, 2009. 576 с.

60. Приходько Ю. О., Юрченко В. І. Психологічний словник-довідник : навч. посіб. Київ : Каравела, 2012. 328 с.

61. Психологічна енциклопедія / Автор-упорядник О. М. Степанов. Київ : «Академвидав», 2006. 424 с.

62. Психологічний словник-довідник : навч. посіб. Київ : Каравела, 2012. 328 с.

63. Ремех Т. О. Оцінювання учнів з громадянської освіти в контексті компетентнісного підходу. Український педагогічний журнал. 2019. №1. С. 86–97.

64. Рудницька О. П. Педагогіка: загальна і мистецька : навч. посіб. Київ, 2002. 270 с.

65. Рибалко Л. С. Організація самоконтролю школярів у процесі навчання. автореф. дис. ...канд. пед. наук: 13.00.01. Харківський ун-т ім. Г. С. Сковороди. Х., 1995. 20 с.

66. Савченко О. Я. Дидактика початкової школи : підручник. Київ : Абрис, 1997. 416 с.

67. Саполович О. В. Самоконтроль у сучасній школі. Математика в школах України. 2013. № 9. С. 2-5.

68. Серікова Ж. Управління процесом розвитку самоконтролю учнів. Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди» : Науковотеоретичний збірник. – Переяслав-Хмельницький 2006. 570 с.

69. Серікова Ж. В. Акцент на управління розвитком самоконтролю учнів. Матеріали III міжнародної науково-теоретичної конференції «XXI століття: альтернативні моделі розвитку суспільства. Третя світова теорія». Частина II. Фенікс, 2004. С. 204-207.

70. Синергія, аналітичний журнал з менеджменту. 2003. № 2 (6). С. 54-58.

71. Слободян О. П. Методологічні аспекти творчого саморозвитку особистості. Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки: Зб. наук. праць. Київ, Запоріжжя. 2002. Вип. 24. С. 3-9.

72. Спольська О. Критерії та рівні сформованості сценічно-виконавської культури учня-піаніста. Актуальні питання гуманітарних наук. Дрогобич, 2022. С. 48–56.

73. А. Й. Корженевський. Питання фортепіанної педагогіки та виконавства. Київ: Музична Україна, 1981. 116 с.

74. Н. В. Чепелева, Т. М. Титаренко, М. Л. Смульсон, В. В. Андрієвська, О. О. Зарецька, А. А. Васильченко. Соціально-психологічні чинники розуміння та інтерпретації особистого досвіду: монографія. Київ: Педагогічна думка, 2008. 255 с.

75. Словник-довідник з професійної педагогіки / за ред. А.В. Семенової. Одеса : Пальміра, 2006. с.434

76. Софроній З.В. Методичні рекомендації зі спецкурсу “Методичні засади виконавської уваги майбутніх учителів музики” Київ: НПУ імені М.П.Драгоманова, 2009. 58 с.

77. Соціологія : короткий енциклопедичний словник / уклад. : В.І. Волович, В.І. Тарасенко, М.В. Захарченко та ін. ; під заг. ред. В.І. Воловича. Київ. : Укр. центр духовної культури, 1998. 736 с., с. 339.

78. Сухомлинський В.О. Твори : в 5 т. Київ : Рад. шк., 1976. Т. 2. 416 с.

79. Сучасний словник іншомовних слів : Близько 20 тис. слів та словосполучень / уклали О.І. Скопненко, Т.В. Цимбалюк. Київ : Довіра, 2006. 789 с.

80. Ткаченко Л. Гуманізація стосунків учнів і вчителів – це основна інновація, що має відбутися в школі. Освіта України. № 1/2. 2002. С.4.
81. Туркот Т.І. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. Київ : Кондор, 2011. 628 с.
82. Філософський словник / за ред. В. І. Шинкарука. 2-е вид., перероб. і доп. Київ : Голов. ред. УРЕ, 1986. 800 с.
83. В. І. Шинкарук. Філософський енциклопедичний словник. НАН України, Ін-т філософії імені Г. С. Сковороди. Київ: Абрис, 2002. 742 с.
84. Фіцула М.М. Педагогіка: навч. посібник для студ. вищ. пед. закладів освіти./ М.М. Фіцула – К.: Видавничий центр «Академія», 2000. 544 с.
- 85.Цзялі Яо. Формування готовності студентів факультетів мистецтв педагогічних університетів до вокально-сценічної діяльності: дис. ... доктора філософії: 01 – Освіта/Педагогіка за спец. 014 Середня освіта (музичне мистецтво) Київ. 2022. 243 с. URL: https://udu.edu.ua/images/data_file/viddil_aspirant/Doctor_filosofii/Yo_Czyli/Dis_Yo_Chyli.pdf (дата звернення 20.04.2023)
86. Черноіваненко А. Д. Академічне музично-інструментальне мистецтво як предмет музикознавчої системології : монографія. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2021. 704 с.
87. Шопен.Ф. URL: https://www.goodreads.com/author/quotes/128294.Fr_d_ric_Chopin (дата звернення: 24.06.2023).
88. Шапар В. Б. Сучасний тлумачний психологічний словник. Харків : Прапор, 2007. 640 с.
89. Штельмах Г. Б. Самоконтроль під час підвищення кваліфікації вчителів як один із засобів вдосконалення педагогічного професіоналізму. Педагогіка вищої та середньої школи: Зб. наук. Праць. Вип 32. Кривий Ріг: 2011. 578 с.
90. Шульгіна В. Д. Українська музична педагогіка: підручник. 3-тє вид., допов. Київ : НАКККіМ, 2016. 264 с.
91. Щолокова О. П. Художня інтерпретація як творча діяльність педагога-музиканта. Наукові та науково-методичні роботи педагогів України, членів Європейської асоціації виконавців-паністів. 1995. С. 57-59.

92. Юник Д.Г. Психолого-педагогічний аспект формування виконавської надійності інструменталіста в концертному виступі. *Питання культурології: міжвідомчий зб. наук. ст.* Київ : Київ.держ.ін-т к-ри. Вип.14. 1996. С.310-330.

93. Юник Д. Г. Самокорекція виконавської діяльності музикантів-інструменталістів. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 14: Теорія і методика мистецької освіти. 2015. Вип. 17. С. 15-20.

96. Яценко С. Л. Педагогічні умови особистісно орієнтованого навчання учнів у гімназії : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01. Житомир, 2005. 16 с.